



"ואל פרעה מלך מצרים – ציווים לחלוק לו כבוד". (ר"ח)
מעשה בראובן שקנה מטבעות זהב בערך מסויים. אחרי שלשה ימים הגיע "פירמון" מהשולטן ירום הודו, ובו הוא מודיע על פיחות בערך המטבעות. עד היום לירה זהב היתה שווה שש גרוש, ומעתה תהיה שווה שבע גרוש.

המוכר טען שהקונה הערים עליו, שכבר ידע בזמן הקניה שיהיה פיחות, כי הוא קיבל עיתון שבו היתה רשומה הודעה מטעם השולטן על הפיחות. הקונה הכחיש, וטען שלא ידע מכך.

באו שניהם להתדיין לפני חכם העיר. החכם פסק שהקונה יקבל על עצמו חרם שהוא אכן לא ידע מהפירמון, ואם לא, יהיה חייב להוסיף למוכר את סכום הפיחות.

נשאל רבי אברהם ענתבי אם אותו חכם הורה יפה?

והשיב כי טעה כמה טעויות, ושלא בדין גזר חרם על ראובן.

וסברותיו: הקונה יכול לעשות זאת מלכתחילה, ואפילו אם הוא יודע שיש "פירמון", שיהיה פיחות, אינו צריך לספר על כך.

כיון שכל עניני המלכות בערי טורקיה אינם נקבעים רק כאשר יגיע הפירמון לכל עיר ועיר, ואז השופט יכריז עליו כחוק, ועד אז אף שנשמע "פתגם המלך" שכן עשה בעירו קושטא, עדיין בני הערים נוהגים באותו ענין כמקדם.



כפי שהיה מעשה לפני זמן - ביהודי שקיבל עיתון מקושטא, ובו ידיעה שיצא "פירמון" על פיחות. החל היהודי למכור זהב במחיר החדש. שרי העיר קראו לו ושאלוהו: 'מה זאת?!' הראה להם את העיתון... אך שרי העיר לא התייחסו לידיעה זו. אסרו עליו למכור במחיר הזה, והוציאו כרוז כי מחיר הזהב לא השתנה.

רק לאחר מספר ימים, כאשר הגיע הפירמון רשמית לעיר, הוציאו כרוז על הפיחות. כלומר, שאין מתקיים מאמר היוצא מאת המלך, כי אם בבוא הפירמון לעיר בפועל, ויתקיים בכרוז, על כן יכול היה הקונה לעשות כן, אפילו שההבדל יותר משתות.

ועוד טעם יש לומר, כי עניניו רואות שמחירי הלירות משתנים גם בלי פסק המלכות. ואם היה המוכר רוצה להגן על עצמו מפחות היה צריך להתנות על כך. ולכן אותו חכם לא דקדק וגזר עליו חרם שלא כדיון.

(מור ואהלות" כ"ד)



לכבוד ראש חודש

הטעם שאנו אומרים בקידוש לבנה 'דוד מלך ישראל חי וקיים', יש לבאר משום שבסעודת ראש חודש אמר שאול על דוד 'כי בן מות הוא!' (שמואל א' כ) לזה בקידוש החודש אנו אומרים 'דוד מלך ישראל חי וקיים'.

(מציין מכלל יפי" ר"ח)

השבוע חל יום הזכרון לגאון הגדול רבי אברהם ענתבי, כיהן ארבעים שנה כראש הרבנים לארם צובה, כ"ח טבת תרי"ח

"הנה יוצא המימה" - "השכם בבוקר והתייצב לפני פרעה".
על הזמן הטוב ביותר לתפוס את פרעה, ראה רש"י, שמו"ר ומדרש "לקח טוב".

עני אחד בארם צובה היה חייב לסוחר סכום כסף, הגיע זמן הפרעון ולא יכל לשלם חובו. עמד הסוחר ותבעו לדין. חייבוהו בית הדין לשלם את חובו עד זמן פלוני. יצא העני מבית הדין בפחי נפש, בוכה ומצטער על מר גורלו, שלא ידע מאין יבוא עזרו.

בדרכו פגש את הגאון רבי אברהם ענתבי, סיפר לו את שארע עימו, וביקש ממנו ברכה ועצה.

ענה לו רבי אברהם: "ברכה בימך! למה לא הודעת לי מזה קודם, בוא אלי מחר לביתי".

למחרת היום, מיד אחרי התפילה בבוקר, פנה רבי אברהם לביתו של הסוחר המלווה. דפק בדלת, פתחה המשרתת, ומה מאד נבהלה בראותה את ראש הרבנים בא לביתם מוקדם ובמפתיע... מיהרה ורצה להודיע לבעל הבית מי בדלת.

רץ בעל הבית וקיבלו בשמחה רבה, כיבדו בכבוד גדול והציע לפניו מיני מגדנות ושתייה, אבל רבי אברהם לא טעם מאומה.

פנה בעל הבית ואמר: "ביקורו של הרב בביתי שווה לי אלף לירות!"

ענה לו רבי אברהם: "אל תגזים... מכיר אני היטב את דרכם של הסוחרים שאוהבים להגזים..."

"לא, לא" ענהו הסוחר "אמת הדבר, ביקורו של רבינו שווה אצלי ממון רב, כי לא ציפיתי שרבינו יכבדני בכבוד גדול כזה".

שאלו שוב: "האם באמת ובתמים אתה אומר זאת, אמור לי, אולי ביקורי שווה לך רק שלש מאות לירות?" "לא ולא", ענהו הסוחר: "אלף לירות, לא פחות!"

אם כך, אמר רבי אברהם: "תן לי את שטרות החוב של העני שאתה נושה בו". נכנס הסוחר לחדר עבודתו, והביא אותם.

פנה רבי אברהם ואמר לו: "ראה, אתה יודע את מצבו הכספי הקשה של אותו עני, אנא מחל לו את חובו!" הסכים לכך הסוחר ברצון רב, וקרע את שטרות החוב לגזרים.

התיישבו כל בני הבית, אכלו ושתו כשרבי אברהם דורש לפניהם, ומבורך כל אחד ואחד, איש כברכתו...

יצא הרב ופנה לביתו. והנה נכנס העני הלוה. סיפר לו רבי אברהם כי העשיר מחל לו על חובו, והראהו את השטרות הקרועים. ודיבר איתו תוכחה מגולה, איך שמעתה ואילך יתנהג בהוצאות ביתו ובכל עסקיו. ברכו שיצליח בכל מעשיו. ויצא אותו עני מביתו שמח ומעודד.

(הקדמה ל"מור ואהלות")

השבוע חל יום הזכרון לגאון רבי שמשון רפאל הירש, רבה של פרנקפורט ומושיעה של יהדות גרמניה

בערב שבת קודש פרשת וארא גברה מחלתו של הגאון רבי שמשון רפאל הירש, הוא הסכים לניתוח בתנאי שהניתוח יסתיים לפני כניסת השבת. כך עשו, אך מצבו לא השתפר. את שעותיו האחרונות עשה באמירת תהילים, ובבוקר יום שני, כ"ז טבת תרמ"ט עלתה נשמתו הטהורה מעלה. (הקדמה ל"ש"ת "שמש מרפא")

קהילת פרנקפורט נהגה לשלם את משכורת הרב בתחילת כל רבע שנה של השנה האזרחית. כשהרגיש הרב הירש שסופו קרוב, ציווה לבניו שאם ילך לעולמו לפני סוף הרבע, שהם ידאגו להחזיר את החלק העודף של משכורתו. הרב הירש נפטר ביום האחרון של הרבע!!! (שם)

לרב הירש היתה בת שנפטרה בצעירותה. כל חייה שמרה אשתו, הרבנית חנה יונה על שמלת בתה כמזכרת, והתכוונה שהשמלה תקבר איתה לאחר מותה. הרב הירש ששמע על כך רק בשנה האחרונה לחייה, העיר כי עדיף לתת את השמלה לילדה עניה. הרבנית מילאה אחר דבריו מיד, מבלי להתחשב בעובדה ששמרה את השמלה במשך עשרות שנים!
העיר בנה הג"ר מנדל: 'אפשר לראות בזה לב של אם יהודיה, אבל גם את הרגשת האחריות של אשה יהודיה כלפי בעלה!' (שם)



"להוציא את בני ישראל מארץ מצרים". (י"ב)

חידש הרב הירש: משמעות הפסוק "לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד" היא אל תשובו ללכת מארץ ישראל למצרים כדרך שנהגתם בעבר, כאברהם והשבטים שיורדים לשוב אוכל, כי התורה אינה רוצה שפרנסת ארץ ישראל תהיה תלויה במצרים.

נמצא שעיקר האיסור של ההליכה למצרים היא רק כשההליכה באופן שגורם שארץ ישראל תהיה תלויה במצרים, דבר שיגרום את שלטונה של מצרים על הארץ.

לפי זה בזמן שהיתה מדינה יהודית בארץ ישראל, היתה הירידה למצרים איסור גמור, ומשום כך אומרת הגמרא בסוכה, ששיבת היהודים באלכסנדריה בימי "בית שני" היתה בעבירה. **אך לאחר שגלו**, היה מותר ליהודים לשוב למצרים, ואכן קהילות רבות ישבו במצרים זה מאות שנים. (דברים י"ז ט"ז)



"והרביתי את אתתי ואת מופתי". (ד-ג-ד)

'אות' פונה אל השכל ומביאו לידי הכרה מסויימת, אך ישאיר ביד האדם את ההכרעה האם לקבלו. ואילו 'מופתי', שורשו הינו פיתוי, ועניינו להחזיר הוראה פנימה אל הלב. מכוח מצרים הינם 'מופתי' אשר כופים על הנפגע שימת לב. (ד' כ"א)



"ונהפכו לדם - על שפרעה שחט שלש מאות ילדים כדי לרחוץ בדמם כל יום, להתרפא מצרעתו". (ספר הישר)

עברו שנים רבות בארץ מצרים ו...

בענין חלב עכו"ם במצרים, ענין זה מתוקן מאילוי בידי שמים... שהגויים מוכיח החלב סובבים עם בהמותיהם, וכל מבקש חלב שולח את כליו בידי משרתיו הגויים, והמוכרים חולבים להם.

ואפילו שהיהודי הקונה לא רואה את החליבה, אין לחשוש, כיון שהחלב נחלב לעין כל ברשות הרבים. ובפרט שחלב בהמה טמאה הוא ביוקר עצום. ("נהר מצרים" הלכות מאכלות אסורות)

עברו עוד שנים מספר בארץ מצרים ו...

"היום צריך להזהר לקנות חלב גוי בשווקים, כי שמענו שהרופאים המציאו רפואה לכל מיני חולאים רעים לעשות אמבטיה מחלב... והחולה נכנס לאמבטיה זו למשך זמן כפי הוראות הרופא, ובחלב הזה אסור להשתמש שוב לפעם הבאה.

ולכן מוכרים אותו לערביים הפראיים שאינם יודעים סודו, ונמכר להם בזול... והם סובבים למוכרו בשווקים, והשותה מהחלב הזה סכנה היא לו, כי החלב שאב את זוהמת החולי.

ודבר זה שמעתי פעמים רבות, אמנם איני מקבל אחריות אמיתותו, ומי שרוצה יברר בעצמו... ושומר נפשו ירחק מזה עד שיברר היטב מה מקורו של החלב שקנה". (שם הלכות מ"א מחמת סכנה)

"ושבתי את שבות מצרים"

(מתוך הפטרת וארא)

כתב ה"פרי חדש": יש מקומות שמצוי בהם נחשים ועקרבים. במצרים, לפני כשנה הניחו תבשיל מגולה, וכל אותם שאכלו ממנו נסתכנו הרבה ובעל הבית מת. (י"ד קט"ז א' ועיי"ש)

המנהג פשוט פה שאין קורים לעולה לתורה בשמו כלל, רק השמש הולך אצלו ומזמינו בחשאי. והוא מנהג יפה ונעים, וטעם הדבר שלא להכשיל חלילה את העולה אם אינו רוצה לעלות לספר תורה מאיזה סיבה המונעתו. ("נהר מצרים" קריאת ס"ת ג')

במצרים סמכו להם להיות דיין אחד, וזה עוד מזמן הנגידים, על ידי שהציבור בוררים אותו לדיין עליהם, ומועיל גם לאלו שלא היו בזמן שקיבלו אותו. (שם חו"מ)

בעקבות גשמי הברכה, שנוכה ליום פתיחת הסכר בכנרת:

ביום בו פותחים את הסכר שעל הנילוס אין נופלים אפיים, כי הוא יום שמחה לבני מצרים, שהתבשרו בזה שהשנה תהיה מבורכת. (שם הל' נפילת אפיים ד')

כשרואים את הנילוס בחידושו והתגברותו מברכים 'שהחינו', שזה דבר המתחדש מדי שנה, וחלילה, אם לא יעלה הנילוס, יהיו שרויים בצער על תבואות השנה. (שם הל' ברכת ד')

כידוע הרמב"ם תיקן שלא להתפלל תפילת שמונה עשרה בלחש, אלא מתפללים תפילה אחת כולם יחד, הציבור ושלוחם.

בעקבות דברי הרדב"ז בתשובותיו שטוב להתפלל שתי תפילות הפסיק לנהוג במצרים כרמב"ם, אבל כשיש ריבוי עם, כמו 'שבת חתן' וימים טובים, היו מתפללים תפילת מוסף בלי חזרה.

אך כיום ברוב המקומות יש חזרת הש"ץ גם במוסף. על פי תקנת רבני מצרים שטענו כי כשמאריכים בעליות, השכבות ומכירת המצוות יש טורח ציבור, ויש בתי כנסת שמדברים בזמן ההוא כאילו יושבים בקרונה של ציפורי... לכן עדיף לקצר באלה, ולא לבטל את החזרה שנמשכת חמש מינוט בלבד. ("מנהגי מצרים", "נהר מצרים", ש"ת הרדב"ז ח"ד, שו"ת הרשב"ש נ"ו ועוד)

ונסיים באותו ענין - בעיר עמדן סגר רבי שמשון רפאל הירש בית כנסת אחד למשך זמן, כשהגבאים לא הצליחו להשתלט על נגע השיחה באמצע התפילה. (הקדמה ל"ש"ת "שמש מרפא")



א' שבט

"כדבר משה!" נהגו צדיקים ביום זה להתחיל ללמוד ספר דברים ולסיימו ביום פטירת משה רבינו ז' אדר. א' שבט הוא היום בו התחיל משה לומר את משנה תורה. ("מישרים מגיד" עיין דברים א' ג')



ב' שבט

"יש מקומות שמקדים אהרן למשה ויש מקומות שמקדים משה לאהרן, לומר לך ששקולין כאחד". (רש"י י"ו כ"ו)

שני בנים גאונים היו לו לרבן של ישראל רבי יצחק אלחנן ספקטור, רבי צבי הירש ורבי בנימין. רבי צבי הירש היה עליו גדול, ממלא מקום אביו, ואחיו רבי בנימין היה גם גדול בתורה וחסד, כל ימיו עסק בתורה, ביום ב' שבט שנת תרס"ו הרגוהו רוצחים בביתו, וארבע שנים אחר כך בשנת עת"ר, באותו יום מר נפטר אחיו הגדול רבי צבי הירש אב"ד קובנה. (עפ"י "מליצי אש")



ב' שבט הוא יום חג ברומא, הנודע בשם "מועד העופרת", בו ניצלו יהודי רומא מפוגרום של אספסוף פרוע בשנת תקנ"ג. בערב אומרים תיקון "ליל מוצאי ר"ח שבט", מדליקים את כל האורות בבית הכנסת כיום טוב ומתפללים תפילה מיוחדת. (מ"ב)

השלטון באיטליה רמס את זכויות היהודים, סבלם היה נורא. בשל כך יהודי איטליה הזדהו עם המהפכה הצרפתית. בעקבות כך השנאה לצרפתים וליהודים היתה גדולה. בערב ר"ח שבט נרצח מזכיר המשלחת הצרפתית. הופצה שמועה כי בגיטו מוחבא נשק אשר יופנה על ידי הצרפתים כנגד האיטלקים. ההמון התנפל על הגיטו. הטיל עליו מצור והצית אש במספר מבנים, בראשם בית הכנסת. ביום ב' שבט נראה היה כי שמי רומא הופכים לעופרת והחל גשם זלעפות שכיבה את האש, ולבסוף גם את ההתלהבות הרצחנית של האספסוף. (ס"ה)